OLIY TA’LIMDA BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARNING EPISTEMIK AVTONOMIYASI VA AKADEMIK INTEGRITETINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHARTLARI

Jumayeva Fotima Bekmurodovna,
Chilonzor tumanidagi 188-umumiy o‘rta ta’lim
maktabining oliy toifali boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi
E-mail:fiorella.madina@gmail.com
Tel: (99-520-90-33)

Annotatsiya

Tezisda oliy ta’lim tashkilotlarida bo‘lajak o‘qituvchilarning epistemik avtonomiyasi va akademik integritetini o‘zaro aloqadorlikda rivojlantirishning pedagogik shartlari yoritiladi. Konseptual tahlil asosida manba tanlovini asoslash, muqobil dalillarni muhokama qilish, refleksiv qayta ishlash va akademik mas’uliyatni baholash shartlari taklif etiladi. Mazkur shartlarni seminar, mustaqil ta’lim va pedagogik amaliyotga tatbiq etish yo‘llari ko‘rsatiladi. Takliflar nazariy-metodik xususiyatga ega; ularning samaradorligi empirik tekshiruvni talab qiladi.

Kalit so‘zlar: oliy ta’lim, bo‘lajak o‘qituvchi, epistemik avtonomiya, akademik integritet, mustaqil ta’lim, dalil, refleksiya.

Аннотация

В тезисе рассматриваются педагогические условия взаимосвязанного развития эпистемической автономии и академической добросовестности будущих учителей в системе высшего образования. На основе концептуального анализа обосновываются педагогические условия, направленные на формирование навыков аргументированного выбора и критической оценки источников, сопоставления и обсуждения альтернативных доказательств, рефлексивной переработки учебной информации, а также осознания и оценки академической ответственности. Раскрываются возможности реализации предложенных условий в процессе

семинарских занятий, самостоятельной учебной деятельности и педагогической практики. Представленные положения имеют теоретико-методологический и методический характер и могут служить основой для дальнейшей разработки соответствующих педагогических моделей и диагностических инструментов. Эффективность предложенных условий требует последующей эмпирической проверки.

Ключевые слова: высшее образование, будущий учитель, эпистемическая автономия, академическая добросовестность, самостоятельная учебная деятельность, доказательства, критическая оценка источников, рефлексия, академическая ответственность.

Abstract

This thesis examines the pedagogical conditions for the interconnected development of epistemic autonomy and academic integrity among prospective teachers in higher education. Based on a conceptual analysis, it substantiates pedagogical conditions aimed at developing skills in the reasoned selection and critical evaluation of sources, comparison and discussion of alternative evidence, reflective processing of academic information, as well as awareness and assessment of academic responsibility. The paper outlines the possibilities for implementing these conditions through seminars, independent learning activities, and teaching practice. The proposed framework is theoretical, methodological, and pedagogical in nature and may serve as a basis for further development of relevant pedagogical models and diagnostic tools. The effectiveness of the proposed conditions requires further empirical investigation.

Keywords: higher education, prospective teachers, epistemic autonomy, academic integrity, independent learning, evidence, critical evaluation of sources, reflection, academic responsibility.

Kirish

OTMda bo‘lajak o‘qituvchini tayyorlash jarayonida ilmiy axborotni izlash va undan foydalanish bilan birga bilimning ishonchliligini baholashga ham e’tibor qaratish zarur. Talaba referat, kurs ishi yoki pedagogik amaliyot hisoboti tayyorlashda bir nechta manbani keltirishi mumkin, biroq manbalar sonining ko‘pligi xulosaning asoslanganligini avtomatik ta’minlamaydi. Asosiy masala talabaning qaysi dalilni nima uchun qabul qilishi, qarama-qarshi fikrni qanday baholashi va o‘z xulosasining chegaralarini qay darajada tushuntira olishidir.

Epistemik avtonomiya ushbu tezisda bilimga oid qarorni baholangan dalillar va anglangan mezonlar asosida mustaqil shakllantirish qobiliyati sifatida talqin qilinadi. U ekspert bilimidan voz kechishni anglatmaydi: talaba ekspertga ishonish sababini, manbaning vakolat doirasini va qo‘shimcha tekshiruvga ehtiyojni izohlay olishi kerak. Akademik integritet esa manbani tan olish, mualliflikni to‘g‘ri ko‘rsatish, dalillarni buzmaslik va natijani mas’uliyatli taqdim etishni qamrab oladi. International Center for Academic Integrity bu tushunchani halollik, ishonch, adolat, hurmat, mas’uliyat va jasorat qadriyatlari bilan bog‘laydi [1].

Tezisning maqsadi bo‘lajak o‘qituvchilarning dalillangan mustaqil xulosa chiqarishi hamda akademik me’yorlarga rioya etishini birgalikda qo‘llab-quvvatlaydigan pedagogik shartlarni belgilashdir. Tadqiqot doirasi OTMlarning pedagogik ta’lim yo‘nalishlari bilan chegaralanadi.

Asosiy qism

Ishda adabiyotlar ro‘yxatidagi uch manbaning maqsadli konseptual tahlili va metodik modellashtirishdan foydalanildi. AIR yondashuvidagi bilish maqsadlari, epistemik mezonlar va ishonchli jarayonlar o‘rtasidagi aloqa [2] o‘quv topshirig‘ini loyihalash uchun nazariy asos bo‘ldi. Oliy ta’limda baholashni talabaning bilimni baholash, yaratish va undan foydalanishdagi agentligi bilan bog‘lash g‘oyasi [3] esa jarayonni ham baholash zaruratini ochib beradi. Respondentlar ishtirokida tajriba o‘tkazilmadi; quyidagi natijalar nazariy tahlildan kelib chiqqan metodik takliflardir.

Birinchi shart – topshiriqda manba tanlovini asoslashni majburiy o‘quv harakati sifatida belgilash. Talabadan bibliografik ro‘yxat bilan birga asosiy manbaning muallifi, kelib chiqishi, daliliy bazasi va vazifaga mosligini izohlash talab etiladi. Masalan, mustaqil ta’lim usuliga oid maqoladan foydalanishda uning qaysi talabalar guruhi va o‘quv natijasiga tegishli ekanini ko‘rsatish lozim. Bu talab manbaning tashqi nufuzini uning daliliy qiymati bilan aynanlashtirishni kamaytirishga qaratiladi.

Ikkinchi shart – muqobil dalillarni muhokama qilish uchun asoslangan kelishmovchilik muhitini yaratish. Seminar topshirig‘iga bir-biridan farq qiluvchi ilmiy pozitsiyalar kiritiladi. Talaba qarashlarning faqat farqini sanamay, tafovutning sababi tadqiqot sharoiti, qo‘llangan metod yoki baholash mezoniga bog‘liqligini tushuntiradi. O‘qituvchi fikrning ko‘pchilik tomonidan qo‘llab-quvvatlanishini uning to‘g‘riligi mezoniga aylantirmasligi kerak. Muhokamada pozitsiyani dalil asosida o‘zgartirish ijobiy o‘quv harakati sifatida tan olinadi.

Uchinchi shart – refleksiv qayta ishlashni yakuniy topshiriq tarkibiga kiritish. Talaba dastlabki xulosasi, uni qayta ko‘rishga sabab bo‘lgan dalil va yakuniy qarorini qisqa qaydda ifodalaydi. Fikr o‘zgarmagan bo‘lsa, uni saqlab qolish sababi tushuntiriladi. Bunda refleksiya umumiy taassurot yoki o‘zini maqtash matni emas, qarorning qanday asosda shakllanganini ko‘rsatuvchi hujjat vazifasini bajaradi.

To‘rtinchi shart – epistemik sifat va akademik integritetni bog‘langan, lekin alohida mezonlar orqali baholash. Xulosaning daliliy asoslanganligi, muqobil fikrni hisobga olish va qaror chegaralarini anglash bir guruh ko‘rsatkichlarini tashkil etadi. Havolalarning to‘g‘riligi, muallif hissasining ajratilishi va ma’lumotning buzilmasligi boshqa guruh ko‘rsatkichlari sifatida qayd etiladi. Kuchli tahlil manbani yashirishni oqlamaydi; to‘g‘ri havola esa zaif dalilni kuchli dalilga aylantirmaydi. Shu sababli natijani dastlab umumiy ball bilan emas, mezonlar bo‘yicha izohlangan profil shaklida taqdim etish taklif qilinadi.

Mazkur shartlar seminar oldidan mustaqil izlanish, seminarda dalillarni qiyoslash va mashg‘ulotdan so‘ng individual xulosani qayta ishlash ketma-ketligida qo‘llanishi mumkin. Namunaviy topshiriqda talaba loyiha asosidagi mustaqil ta’lim va tahliliy essening akademik argumentlashga oid imkoniyatlarini qiyoslaydi. Yakuniy mahsulot manba pasporti, da’vo va dalil jadvali, shartli tavsiya hamda refleksiv qayddan iborat bo‘ladi. Bu sun’iy o‘quv vaziyati bo‘lib, usullardan birining samaradorligi oldindan tasdiqlanmaydi.

Pedagogik amaliyotda shu tartib kuzatilgan darsga oid xulosalarni asoslashga moslashtiriladi. Talaba kuzatish faktini o‘z talqinidan ajratadi, alternativ izohlarni ko‘rsatadi va tavsiyasining cheklovlarini bayon qiladi. Ta’lim jarayonida hamkorlik va raqamli yordamdan foydalanish chegaralari oldindan tushuntirilishi, yakuniy mahsulotda esa talabaning shaxsiy hissasi ko‘rinishi lozim.

Takliflarning cheklovi ularning mahalliy OTMlarda tajribadan o‘tkazilmaganligidir. Keyingi tadqiqotda topshiriqlarning tushunarliligi, baholovchilar o‘rtasidagi kelishuv va turli vaziyatlarda natijalarning saqlanishi tekshirilishi kerak. Bitta muvaffaqiyatli yozma ish talabaning barcha vaziyatlardagi epistemik avtonomiyasi rivojlanganini isbotlamaydi.

Xulosa

OTMda epistemik avtonomiya va akademik integritetni rivojlantirish manbani tanlash, dalillarni qiyoslash, qarorni qayta ko‘rib chiqish va akademik asoslashni yagona o‘quv faoliyatida bog‘lashni talab qiladi. Taklif etilgan to‘rtta pedagogik shart ushbu faoliyatni tashkil etish uchun metodik asos beradi. Ularning amaliy qiymati keyingi tajriba-sinovda aniqlanishi lozim; hozirgi natija esa o‘quv topshiriqlari va shakllantiruvchi baholashni loyihalashga doir nazariy tavsiyalardan iborat.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. International Center for Academic Integrity. (2021). The Fundamental Values of Academic Integrity (3rd ed.).

https://www.academicintegrity.org/aws/ICAI/asset_manager/get_file/911282?ver=1

2. Barzilai, S., & Chinn, C. A. (2024). The AIR and Apt-AIR Frameworks of Epistemic Performance and Growth: Reflections on Educational Theory Development. Educational Psychology Review, 36, 91. https://doi.org/10.1007/s10648-024-09927-5
3. Nieminen, J. H., & Ketonen, L. (2024). Epistemic agency: a link between assessment, knowledge and society. Higher Education, 88, 777–794. https://doi.org/10.1007/s10734-023-01142-5